

33 Het *Ulmum suberosae* in de duinstreek

Henk Doing (1953).

Het *Ulmum suberosae* Jovet werd, hoewel niet onder die naam, door Weevers in 1940 voor het eerst in ons land beschreven in 'De flora van Goeree en Overflakkee dynamisch beschouwd' (N.K.A. 1940). Aangezien het aldaar het enige voorkomende binnenduïnbos is, ontbreekt bij Weevers elke afgrenzing tegen andere bosassociaties en een voldoende oecologische karakteristiek. Na die tijd is aan dit interessante vegetatie-type weinig aandacht meer besteed, althans in de literatuur. In het overzicht der plantengemeenschappen van Westhoff c.s. vinden we het op de laatste bladzijde als Querceto-Carpinetum, subassociatie van *Ulmus suberosa* (kurkiep). Deze indeling wordt thans ook door Westhoff niet meer juist geacht. Ook het Querceto-*Ulmum*, waar Meltzer in het rapport over Natuurruimten in Noord-Holland mee werkt, is niet identiek met het *Ulmum suberosae*.

Het best ontwikkeld is deze associatie langs de binnenduïnrand en de grote rivieren, overal op min of meer kalkrijke gronden. Hij is te vinden in smalle stroken aan de onderzijde van hoge, steile, zandige hellingen (binnensteduïnreeks, stuwwallen van de Veluwe) en langs wegen en moet opgevat worden als een regeneratiestadium van het Querceto-Carpinetum of van het Quercetum atlanticum, dat in de kuststrook het eiken-haagbeukenbos vervangt. De structuur doet sterk denken aan die van de associatie van meidoorn en sleedoorn; het kurkiepenstruweel is echter niet zo'n typische pioniervegetatie, doch meer gebonden aan terugwijkende randen van opgaand bos en andere plaatsen, waar dit vroeger heeft bestaan. Het dankt zijn bestaan aan het vermogen van de iep om wortelopslag te vormen, waarvan het optreden wordt gestimuleerd door kappen, wortelbeschadiging door graafwerk en waarschijnlijk ook door bodemophoging (zand dat van de genoemde hellingen naar beneden komt). In het zo ontstane struweel, dat zeer dicht en donker kan zijn, schijnen een aantal soorten die reeds sporadisch in het bos voorkomen, een optimaal milieu te vinden. In verband met de zeldzaamheid der kensoorten, de geringe oppervlakte der associaten en de ligging op gestoorde plaatsen, vinden we zelden meer dan fragmenten van de associatie zoals we die op papier

kunnen zetten.

Als criterium of een vegetatie als *Ulmum suberosae* moet worden aangesproken, kan eigenlijk alleen het overheersen van de iep in de struilaag dienen; of dit gewone of kurkiepen zijn is niet doorslaggevend. Een boomlaag van enig belang ontbreekt gewoonlijk, hoewel juist op de minst gestoorde plaatsen de abeel een opvallende rol kan spelen, althans in het duingebied. Niet zelden ontbreekt bovendien zelfs elke kruidengroei!

Als kensoorten van het *Ulmum suberosae* kunnen worden beschouwd de iep en de kurkiep^{x)}, abeel, maarts viooltje, helmbloem, morielj^{xx)} (hoogstwaarschijnlijk een symbiont van de iep, experimenteel is dit echter niet zo gemakkelijk aan te tonen), knikkende vogelmelk en pijpbloem. Het valt onmiddellijk op dat al deze soorten qua trouw en presentie (wat dit laatste betreft natuurlijk per definitie, met uitzondering van *Ulmus*) geen fraaie kensoorten zijn en bovendien stuk voor stuk min of meer zuidelijke planten, in Nederland ten dele niet of twijfelachtig inheems, die op warme, kalk- en stikstofrijke standplaatsen van het *Ulmum* een voorpost hebben betrokken.

Gedeeltelijk geldt dit ook voor de soorten die het *Ulmum* (ook dat langs de rivieren!) met het *Quercetum atlanticum* gemeen heeft en die door hun hogere presentie een waardevolle aanvulling op de kensoortenlijst geven, te weten: fluitekruid, vogelmelk, klimopereprijs, kraailook en sneeuwkllokje, terwijl ook klein springzaad zijn optimum in het *Ulmum* heeft en wellicht zelfs een regionale kensoort is. Om de karakteristieke soortenkombinatie volledig te maken, volgen hier de konstante begeleiders (voorkomend in 60-100% van 14 duinrandopnamen), waarvan de kruiden nitrofiele soorten zijn: grote brandnetel, hondsdrif, kleefkruid, look zonder look, zevenblad, dagkoekoeksbloem en zomereik. Desgewenst kan men enkele van deze soorten als kensoorten opvatten van 'hogere eenheden'; het *Ulmum* past het beste in het *Fraxino-Carpinion*-verbond.

Tenslotte is er dan nog een heel lange lijst van minder constante en minder trouwe soorten, voornamelijk nitrofiele, kalkminnende, vochtminnende en schaduwverdragende soorten.

^{x)} *Ulmus carpinifolia* var. *suberosa*.

^{xx)} *Morchella esculenta*